

חובת הצבור לקיים את מפעל חייו של משה פינשטיין ז"ל

מדברי הנואמים באספת האזכרה למראת שלושים למותו

כבר היה חזון הפואימה הגדולה שלו „אברהם אבולעפיה“ רחש בנפשו — בקצרה היה לו סיפוי מזהיר לחיים מדושני עונג והצלחה בתומר זכרות. אבל הוא נשא בלבו חזון אחר, חזון מעשה רב בחינוך העברי: בית ספר ועברי תיכון ובית-מדרש למורים ביקש להקים. והוא לא היסס הרבה אלא עמד וקיים את חזונו. פתח את בית-הספר ולימד בעצמו ומצא לו חבורת מורים קרובים לו ברוחם, שהיו עמלים עמו, והוא היה מספק על סדר הלימודים. כל אלה היו עיסוקו בערבים. ביום היה מתדפק על פתחי גדיבים, כדי לאסוף כספים למשפורתם הזעומה של המורים. על אף הדחוק החומרי היה בית-הספר מתקדם והולך בקפיצת-הדרך ממש, ותלמידיו היו מתריבים והולכים. בשעה שבחרתי לראשונה כחבר ועד המנהלים, בשנת 1926 או בסמוך לכך, כבר הגיע מספר התלמידים למאות. אבל לא נמצא פתרון לבעיה הנצחית של „זו תורה וזו שכרה!“

המאבק לקיום בית-הספר נמשך משנה לשנה, משבר דרך משבר, ולא הספיקו האמצעים לקיים את שעדיו של בית-הספר פתוחים. אבל משה פינשטיין נשא את כל המפעל על שכמו עם ארבע מאות תלמידים ויותר — עד שבאו עליו אסונות אישיים בידי שמים וגם ייסורים ועלבויות בידי אדם, והאיש משה, שנשא את משאו כאחד הגיבורים, נשבר בגופו ובנפשו. באחד ממכתביו אלי כתב: „עכשיו לא נשאר לי דבר חוץ ממקל-גודדים.“

בעוונותינו הרבים „הרצליה“ פוחתת והולכת משנה לשנה. בין במספר תלמידיה בין בשאר בחינות ואין יודע מה צופן העתיד למוסד זה, בן-אוננו וילד טיפוחיו של המנוח, שנאספנו לכבד את זכרו היום. מכל מקום, זכרונו הברוך של משה פינשטיין לא ימוש מלבם של המאות והאלפים של בוגרי „הרצליה“, ואף לא מלבם של קומץ האנשים שעמדו לזימנו ותמכו את ידיו במאבקו שנאבק כל אותן השנים.

ד"ר שמואל מ. פלומנילד

נפל בחבלי הגעגום — אמר הנואם — להפיר את משה פינשטיין בשנותיו האחרונות, שנות הטראגדיות המשפחתיות ששברו את לבו וימי דהדוך נפשו בראותו את „הרצליה“, „מקדש המעט“ שלו ומפעל חייו, מפסידה והולכת את אונה והודה של ימיה הראשונים. למראה התמורות המעציבות שחלו בתוך היהדות הניו-יורקית ואת המצוקה שהביאו על „הרצליה“, בוודאי היה עומד משתאה כחברו המשורר הנערץ עליו, חיים נחמן ביאליק, בשעה שעמד על סף בית-מדרשו האהוב, וכמוהו קרא „האבן לחורבן“, אם אבן לחורבני!“

קצתם של בני זמרו, שכאבו על ירידת ההתלהבות הציונית ולהט קטגוריה לעברית, נתיאשו ונטשו את החינוך העברי לגמרי, וקצתם ביקשו להציל את שארית עמלם של ניסן טורוב, ה. א. שרילנד, קלמן וייטמאן ואחרים משיעור קומתם. לא כן משה פינשטיין, הפייטן הרגיש „ללא תקנה“, הוא לא קיבל עליו הדין ולא יכול להספיק לפשרה ולהסתגלות; עד יומו האחרון היה ציוני ועברי ללא תנאי. נאמנותו לו לדיעותיו ולחובותיו שקיבל עליו היתה לו למכשול, יותר מכל סיבה אחרת, על דרכו לקבלת התמיכה שהיתה צורך חיוני ל„הרצליה“, כדי שתוכל לקיים את מדיניותה הגבוהה, שהגיעה אליה בזכות מייסדה. הלב דאב לראות את משה פינשטיין, המלומד, הפייטן היוצר, המתחנך והמריצה המצויין, מבזבז את כשרונותיו וכוחותיו על קיבוץ התרומות הדלות, כדי לתחזק את „הרצליה“ כחיים. רק לעיתים רחוקות אנו מוצאים איש כמותו, שהגידול לעשות כל כך למען הרבים ורק מעטים נתנו לו ידם לסומכו ולעזרתו.

מלבד הכאב האישי על האבידה הגדולה שאבדה לנו במותו, מכרסמת את לבנו השאלה הגדולה: זו תורה וזו שכרה! הוואת הדרך שהגדולה והעשירה בקהילות ישראל שבעולם נוהגת בבני עלייה המעטים, המוסרים את נפשם על טובת הציבור? אפילו העי-תונות היהודית וכתריסד כתבי-העת הציוניים לא חלקו את הכבוד הראוי לאיש שנתן את כל עצמו לחזון הציוני ולתחייה העברית. מאות מורים חינוך האיש בעמלו ובהשכלתו הרחבה, והם, המורים הללו, הביאו את בשורת ישראל שקמה לתחייה לאלפים שבכל רחבי התפוצה היהודית באמריקה. ורבים מתלמידיו עובדים את אדמת ארץ האבות בזיעת אפם ובקיבוץ וישאר תחומי המעשה הלאומי במדינת ישראל.

ומה גדול הכאב, שגם מדינת ישראל לא הושיטה יד-עזרה לבנה הנאמן, נושא בשורתה, בשעת דוחקו הגדול, כשהיה זקוק לעידוד ולהפרה. אנו מעדיכים הערכה נכונה את מידת הכנסת האורחים שישדאל נוהגת בדובריה הפוליטיים של הגולה, הדורשים סלומה ותורמים לתמיכתה. אף מובן הדבר, שישדאל שונחת את המרביד האדום לדגליהם של אלה, שנתנו מהונם לעשות את ישראל (סוף בעמוד 30, טור ג')

במלאת שלושים לפטירתו של המשורר והמתחנך הדגול, משה פינשטיין ז"ל, שהלך לעולמו גלמוד ונעזב בתל-אביב, נערכה באולם בית-המדרש למורים „הרצליה“, שפינשטיין היה מייסדו ומנהלו כימי ארבעים שנה, אסיפת אזכרה, שהשתתפו בה ידידי המנוח ומעריציו הרבים. מר אברהם גודמאן, שהיה במשך שנים עמוד התווך של הנהלת „הרצליה“, ישב בראש ונאם את נאומו הפתיחה. דברי הערכה לאישיותו האצילה ופועלו החינוכי רב-הדרכה של משה פינשטיין ומספר מר לגורלו הטראגי אמרו: זקן המחנכים העברים, הפרופ' צבי שארפשטיין, הנדיב יפה-הנפש והשושבין של כמה וכמה מפעלים חשובים לטיפוח הלשון והתרבות העברית, מר שמחה זאב זאלצמן, מנהל המחלקה לחינוך ותרבות של הסוכנות היהודית, ד"ר שמואל מ. פלומנילד, חבר סגל המורים ב„הרצליה“, מד מאיר מוסקוביץ, ובנו של המנוח, ד"ר מרנין פינשטיין, שבתים האחרונות נשא עם אביו בעול הנהגלה של „הרצליה“. קצתם של הנואמים לא הסתפקו בתינוי שבח מעשיו של המנוח אלא גם הוכיחו בדברים נמרצים את הציבור, שעזב את משה פינשטיין לנפשו ולא נטה שכמו לשאת עמו במשא הכבד שהעמיס על עצמו וסבל בודד עד שכרע ונפל.

אנו מביאים כאן את תמצית דבריהם של הנואמים.

הפרופ' צבי שארפשטיין

תיאר את המנוח כבן דוד האידיאליסטים, שקם לעמנו עם התעוררות הרוח הלאומית. מימי חורבן הבית לא קם לנו דור פעיל ומועיל כמוהו. הוא נתן לנו את העליות הראשונות, שבנו את ארצנו בזיעתם וזבדמם, הוא נתן לנו גם את מנהיגיה של מדינת ישראל, את סופרינו ואת מחיי לשוננו ומחדשיה. משה פינשטיין, שנשא בלבו את שאיפות הדור ההוא, בא לארצות-הברית והתמסד לפעולת התחייה הלאומית בקרב הדור הצעיר. פעולה זו קשה היתה בארצות-הברית מאה מונים יתר על מה שהיתה באירופה, ששם היה האקלים נוח לתחייה, ואילו באמריקה היתה אווירה של חמרנות ואדישות או שנאה.

בודד ויחיד ניגש פינשטיין לפעולתו החינוכית, לבדו הניח את היסוד לבית המדרש „הרצליה“, בימים שהחינוך היהודי עמד בשפל המדרגה. כנגד הזרם הלך, שהרי גם האירגונים הציוניים בעת ההיא לבם נעול היה בפני הפעולה החינוכית העברית.

מתוך ויתורים רבים על מאוויי חייו ויצירתו עמד פינשטיין על משמרתו ועלחה בידו להקים מוסד חינוכי רב-ערך ורב-השפעה. רק גיבור-ירוח יכולים לעבוד בתנאים של אדישות והתנגדות. בימים הראשונים למוסד היו ותלמידיו מנקים בעצמם את חזרי הלימוד — וזהו הסימן המובהק ביותר שיסוד הפעולה היתה האהבה הגדולה.

במגדל מבודד, מנותק מחיי הרחוב, למדו התלמידים והתלמידות ולא הסתפקו בשיעורי השבוע. הם היו מתכנסים גם בימי השבתות ומורים עמיהם — לשוחח ולשיר יחד שירי אהבתם לעברית ולארץ-ישראל. פינשטיין נטע גן לחיים עבריים על אדמת אמריקה הצחיחה.

לאחר שנות לבטים גדל המוסד ועבר למקום מכובד זה, ומכהנים בו מורים חשובים, ומסיימי המוסד מתפשטים ועוסקים בהרבת הלשון העברית ורעיונות התחייה. זה פרי עבודתו של גדל רוח.

פינשטיין הלך לעולמו בעודו צעיר. נפל מורה אידיאליסטן, ורוחו חיה בכתלים האלה ומוחצה להם, בנפשות תלמידיו ותלמידי תלמידיו. הם ירימו את האבוקה הדולקת, ואנו נודיד ראשינו ונאמר: יהדות אמריקה חייבת למנוח רחשי תורה עמוקה, כי הרבה עשה לקיומה הרוחני.

היי וזכרו הברוך חרות בלבנו.

מר שמחה זאב זאלצמן

עמד על ערכו של תלמוד תורה, שהוא יסוד מוסד לקיום היהודים והיהדות. חכמינו הקדמונים הפליגו בחשיבותו של לימוד התורה עד כדי כך, שאמרו „אפילו גוי עוסק בתורה ריהו ככהן גדול“. ואחרים דרשו את הכתוב „כי נר מצווה ותורה אור“, שהמצווה משולה לנר, הנותן את אורו רק בשעה שהוא דולק, ואילו התורה היא האור עצמו שאינו פבה לעולם, והיא הנותנת לעוסקים חיי עולם. ועוד אמרו, שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. משה פינשטיין קיים את הדברים האלה והמית עצמו על התורה ועל תלמוד תורה. הוא הקדיב את חיי עצמו וחיי משפחתו על מזבח החינוך העברי.

אדם צעיר באמצע שנות העשרים היה פינשטיין כבואו לאמ"ר יקנה — טוב-דואי וטוב-שכל, משובד מחונן, שכבר נשא באמתחתו אף כתב-יד של ספריו „שירים וסוניטות“ ו„חלום וגורל“, ואולי

מאסיפת האזכרה למשה פיינשטיין ז"ל

(סוף מעמוד 29)

למציאות החייה שהיא כיום. אבל כלום זוהי דרישה מופרות מיש ראל הרוחנית והתרבותית, ושתתן לפעמים את העתה גם על "החול" מים הנעלמים... ממעטי דברים ומרבי תפארת" ? כלום לא יכלה "ירושלים של מעלה" ליתן מעט תשומת-לב לאחה, שנשא ברמה, בגאון ועיתים בכאב, במשך וכל ימי חייו את אבוקת ציון הנבנית ? כמה משוררים עברים ומחנכים ומסורים כמשה פיינשטיין נשארו עוד בעולם, שהגולה או מדינת ישראל רשאיות הן לנהוג בהם קשיחות כזו ועיתים להפקיע עצמן מחובת האחריות בכולה ?

יש לשער, שרבים מחבריו וידידיו של משה פיינשטיין שותפים הם להרהורים ולרגשות אלה, שבעל-כורחי נעשיתי היום לפה להם. אבל מבקשים אנו לחלוק כבוד לזכרו של פיינשטיין, לא די שנכוון את לבנו כלפי העבר בלבד. עלינו להנציח את זכרו בחיזוק מפעל חייו, בית-המדרש למורים "הרצליה", שיוכל למלא את התפקיד הקדוש של חינוך מורים ומחנכים, שצורך חיוני בהם לבתי-הספר שלנו. באחת הפואמיות הגדולות שלו פיינשטיין אומר : "ונפשי הוא הסנה". כל שוחרי ציון ונאמני הלשון העברית חייבים לשקוד על כך, ש"הסנה הנוער" שהחליק פיינשטיין יוסיף לבעור ולהביא אור וחום לבני הנוער שלנו ולבאים אחריהם.

רבי מאיר מוסקוביץ

הספיד את המנוח בשם מסיימי "הרצליה" וחבר המורים. הוא העלה זכרונות על משה פיינשטיין מן הימים הרבים שהיה שרוי במחיצתו ב"הרצליה", תחילה כתלמיד ולמעלה מעשר שנים כמורה. משה פיינשטיין — אמר הנואם — היה בעל התואר הגבוה ביותר — "האדם". היה בעל נפש רגישה שמעטים כמותה בחורנו. לבו היה נמס בצערו של הזולת ומתמוגג מנחת בשמחת הזולת. בנאומו והאחרון ב"הרצליה" אמר פיינשטיין : "ארבעים שנה אקוט בדור". אבל מעולם וגם בפעם הזאת לא אמר "עם תועי לבב הם", וחבל — שהם, הצעיר הגדול, לא ידעו את דרכיו, לא בימים שעמד בשיא החיים והיצירה, ובוודאי לא בשעת מצוקתו הגדולה, כשניתכו עליו לפתע צרות איוב, והתמוטט אילן נאה זה ונעשה לסמל הצער והעצב. האישיות הדינאמית, שהעמיסה על עצמה את כל סבל קיומו של המוסד מתוך אהבה ואמונה באדם וברעיון הקדוש של החינוך העברי, נשתתקה והנשתקעה ובדידות. הוא היה מתהלך כמת בין החיים. מר ואסור הוא המוות, אך מר ממוות הוא המוות הנמשך ימים ושנים, הממית בלי רחמים את הנפש ומניח את השכל הקר, המגביר את הסבל. מיתה אכזרית פנו מת משה פיינשטיין. זה כבר מאס בחיים וציפה למוות שיבוא ויגאלהו. סוף סוף נכנע לו המוות. תלמידיו וחבריו המורים וידידיו הרבים לא ישכחוהו לעולם.

(חבריו של ד"ר מרנין פיינשטיין יבואו במאמר מיוחד באחד הגליונות הקרובים).